

Konfrontacija umjesto Komunikacije: Katolički Pristup Duhovnom Svijetu Kroz Obred Egzorcizma

Sažetak

Ovaj rad analizira službeni stav Katoličke crkve prema interakciji s duhovnim svijetom, koji se temelji na striktnoj zabrani komunikacije (nekromantija, spiritizam) i dopuštenju isključivo konfrontacijskog pristupa kroz službeni obred egzorcizma. Istražuju se teološki temelji ove prakse, ukorijenjeni u etičkom, a ne ontološkom dualizmu, gdje se zlo shvaća kao nedostatak dobra (*privatio boni*). Rad detaljno razrađuje stroge kanonske i pastoralne limite za primjenu egzorcizma, naglašavajući nužnost isključivanja medicinskih uzroka, što ovu praksu definira kao sredstvo posljednje instance (*ultima ratio*). U proširenoj komparativnoj analizi, katolički model suprotstavljen je radikalno dualističkim sustavima (gnosticizam, manihejstvo), drugim abrahamskim religijama (judaizam, islam, pravoslavlje), decentraliziranim protestantskim praksama te fundamentalno različitim animističkim (šamanizam) i dharmičkim sustavima (hinduizam, budizam). Rad zaključuje kritičkim osvrtom iz psihološke i antropološke perspektive, ističući jedinstvenost katoličkog modela koji se temelji na hijerarhijskom autoritetu, kanonskoj kodifikaciji i restaurativnom cilju.

Ključne riječi: egzorcizam, Katolička crkva, dualizam, komparativna religija, demonologija, kanonsko pravo, teologija zla, duhovnost, kritička teorija.

Abstract

This paper analyzes the official position of the Catholic Church on interaction with the spiritual world, which is based on a strict prohibition of communication (necromancy, spiritism) and permits only a confrontational approach through the official rite of exorcism. It explores the theological foundations of this practice, rooted in ethical rather than ontological dualism, where evil is understood as a privation of good (privatio boni). The paper elaborates on the strict canonical and pastoral limits for the use of exorcism, emphasizing the necessity of excluding medical causes, which defines this practice as a last resort (ultima ratio). In an extended comparative analysis, the Catholic model is contrasted with radically dualistic systems (Gnosticism, Manichaeism), other Abrahamic religions (Judaism, Islam, Orthodoxy), decentralized Protestant practices, and fundamentally different animistic (shamanism) and dharmic systems (Hinduism, Buddhism). The paper concludes with a critical review from psychological and anthropological perspectives, highlighting the uniqueness of the Catholic model based on hierarchical authority, canonical codification, and a restorative goal.

Keywords: exorcism, Catholic Church, dualism, comparative religion, demonology, canon law, theology of evil, spirituality, critical theory.

Uvod

Pitanje interakcije s nevidljivim, duhovnim svijetom jedna je od konstanti ljudske povijesti. Dok mnoge kulture i religije sadrže prakse prizivanja ili komunikacije s duhovima, službeno učenje Katoličke crkve zauzima stav nedvosmislene zabrane. Svaki oblik spiritizma, nekromantije ili gatanja smatra se teškim grijehom (Katekizam Katoličke Crkve, 2116–2117). Unutar ovog okvira, jedini dopušteni oblik izravnog suočavanja s onim što Crkva definira kao osobno, zlo duhovno biće jest službeni obred egzorcizma.

Ovaj rad tvrdi da je službeni katolički pristup duhovnim entitetima jedinstven zbog svoje sinteze **etičkog (ne ontološkog) dualizma, strogo kodificiranog hijerarhijskog autoriteta i pastoralne procedure koja egzorcizam tretira kao *ultima ratio***, što ga fundamentalno razlikuje od komunikacijskih, terapijskih ili decentraliziranih modela u drugim religijskim i duhovnim tradicijama.

Metodologija

Ova studija koristi se **deskriptivno-komparativnom analizom**. Pristup se temelji na analizi **primarnih izvora**, koji uključuju službene dokumente Katoličke crkve poput *Katekizma Katoličke Crkve*, *Zakonika kanonskog prava* i obrednika *De exorcismis et supplicationibus quibusdam*. Analiza se nadopunjuje uvidima iz **sekundarne akademske literature** iz područja teologije, komparativne religije, povijesti i antropologije. Religijski sustavi odabrani za komparativnu analizu izabrani su kao reprezentativni primjeri različitih kozmoloških modela. Ograničenje studije jest fokus na službenom učenju i praksi, dok se detaljna etnografska analiza narodnih vjerovanja i neslužbenih praksi ne obrađuje.

Povijesni Razvoj Egzorcizma u Katoličkoj Crkvi

Razumijevanje suvremene prakse egzorcizma zahtijeva uvid u njezinu povijesnu evoluciju.

Rano Kršćanstvo: Karizmatska Praksa

U Novom zavjetu, egzorcizam je središnji dio Isusova djelovanja (npr. Marko 5,1–20). U ranoj Crkvi smatran je karizmatskim darom dostupnim mnogim vjernicima i karakterizirale su ga jednostavne, neformalizirane formule (Young, 2016).

Srednji Vijek i Kodifikacija: Rituale Romanum

Vrhunac formalizacije jest objava univerzalnog obrednika, *Rituale Romanum*, 1614. godine. Nastao u kontekstu Tridentskog sabora, ovaj dokument imao je za cilj standardizirati liturgiju i uspostaviti jasan hijerarhijski autoritet, čineći egzorcizam isključivim pravom svećenika s dopuštenjem biskupa.

Moderna Reforma: *De exorcismis et supplicationibus quibusdam*

Novi obrednik iz 1999. godine odražava značajan pastoralni pomak. Iako zadržava temeljnu

teologiju, inzistira na nužnoj i temeljitoj medicinskoj i psihijatrijskoj procjeni prije samog obreda, stavlja veći naglasak na molitve Crkve te strogo zabranjuje medijsku prisutnost (Baglio, 2009).

Teološki Okvir: Etički Dualizam i Apsolutna Zabrana Komunikacije

Priroda Zla: Privatio Boni

Za razliku od ontološkog dualizma, katolička teologija, slijedeći sv. Augustina, definira zlo kao privatio boni – nedostatak dobra. Zlo nema vlastitu supstanciju. Sotona i demoni nisu anti-bogovi, već stvorena bića (anđeli) koja su se svojom slobodnom voljom pobunila protiv Boga (Congregation for the Doctrine of the Faith, 1975). Njihova moć je stvarna, ali ograničena.

Egzorcizam kao Konfrontacija, ne Komunikacija

Službeni obred egzorcizma autoritativni je, zapovjedni i konfrontacijski čin. Njegova svrha nije komunikacija, već protjerivanje. Egzorcist ne djeluje vlastitom snagom, već in persona Christi (u osobi Krista) i kao službenik Crkve.

Suvremena Praksa Egzorcizma i Njezini Limiti

Pravni Okvir i Hijerarhijski Autoritet

Praksa je regulirana Zakonikom kanonskog prava (Kanon 1172), koji zahtijeva izričito dopuštenje biskupa. Terminološki se jasno razlikuju stupnjevi demonskog utjecaja. Veliki (svečani) egzorcizam primjenjuje se isključivo kod opsjednuća (possessio), koje se smatra preuzimanjem kontrole nad tijelom osobe. Blaži oblici uključuju uznemiravanje (vexatio), koje se manifestira kroz vanjske, fizičke napade, te opsjednuće misli (obsessio), koje uključuje nametljive i bogohulne misli. Uz to postoji i mali egzorcizam, koji je sastavni dio obreda krštenja i simbolizira odricanje od zla.

Proces Razlučivanja: Medicina i Pastoralna Razboritost kao Ultima Ratio

Egzorcizam je ultima ratio – posljednje sredstvo koje se razmatra tek nakon što temeljita psihološka i psihijatrijska evaluacija ne može objasniti simptome. Znakovi koji mogu upućivati na demonsko opsjednuće, poput govora nepoznatim jezicima ili pokazivanja nerazmjerne snage, razmatraju se tek nakon što je medicinska dimenzija isključena. Tragični slučajevi poput onog Anneliese Michel iz 1976. godine služe kao trajni podsjetnik na opasnosti pogrešne dijagnoze i važnost suradnje s medicinskom strukom.

Pastoralni Izazovi u Suvremenom Kontekstu

Suvremeni egzorcisti suočavaju se s porastom zahtjeva, što se pripisuje utjecaju popularne kulture (filmovi poput Egzorcist), porastu interesa za New Age pokrete i okultizam, ali i sve većoj psihološkoj fragilnosti u modernom društvu (Cuneo, 2001). To dodatno naglašava važnost

opreznog i stručnog razlučivanja.

Komparativna Analiza Religijskih Pristupa

Specifičnost katoličkog modela postaje najočitija u usporedbi s drugim svjetskim religijskim i duhovnim sustavima. Za lakšu preglednost, ključne razlike prikazane su u tablici:

Kriterij	Katolički Egzorcizam	Šamanizam	Dharmičke Religije	Islam (Ruqyah)
Kozmologija	Etički dualizam (Bog/palo stvorenje)	Animizam (svijet duhova)	Karma/Neznanje	Strogi monoteizam (Allah/pobunjeni Džini)
Cilj	Restauracija (obnova osobe)	Harmonija (povratak duše)	Oslobođenje (od karme)	Zaštita (od zla)
Metoda	Konfrontacija (zapovijed)	Posredovanje (pregovaranje)	Transformacija (unutarnja)	Konfrontacija (recitiranje)
Autoritet	Hijerarhijski (biskup)	Karizmatički (osobni dar)	Osobni (guru/učitelj)	Pobožnost (znanje Kur'ana)

Radikalni Dualizam: Gnosticizam i Manihejstvo

Dok je katolički egzorcizam restaurativan (obnavlja osobu unutar dobrog stvorenja), gnostičke i manihejske prakse su eskapističke (teže bijegu duše iz zle materije).

Pristupi unutar Abrahamskih Religija

Judaizam: U rabinskoj tradiciji razvio se pojam *dibuka*, duha preminule osobe koji zaposjeda živu. Obred istjerivanja, koji provodi *ba'al shem* (gospodar svetog imena), često uključuje elemente dijaloga s duhom kako bi se otkrio razlog zaposjednuća i uvjerilo ga se da ode, što je značajna razlika u odnosu na strogo zapovjedni katolički model.

Pravoslavlje: Iako dijeli iste teološke temelje, pravoslavna praksa egzorcizma često je manje centralizirana. Molitve svetaca poput Vasilija Velikog imaju ključnu ulogu, a naglasak je snažnije stavljen na snagu zajedničke molitve Crkve koja "nadjačava" zlo, ponekad s manje naglaska na legalistički, zapovjedni aspekt.

Islam: Praksa *Ruqyah* temelji se na recitiranju Kur'ana. Autoritet ne proizlazi iz hijerarhijskog naslijeđa, već iz pobožnosti praktikanta (*raqi*) i vjerovanja u snagu Božje riječi. Narodna praksa islama često uključuje sinkretističke elemente poput amuleta, što službena teologija odbacuje.

Protestantizam: Anglikanska crkva ima formaliziranu "službu oslobođenja" koja zahtijeva biskupsko odobrenje, slično katoličkom modelu. S druge strane, pentekostalne i karizmatске zajednice prakticiraju decentralizirano "duhovno ratovanje", gdje autoritet proizlazi iz osobnog poziva, a praksa je često spontanija.

Šamanizam: Posredovanje naspram Konfrontacije

Najoštrij kontrast abrahamskim religijama pruža šamanizam. Pristup je terapijski i posrednički. Šaman putuje u svijet duhova ne da bi zapovijedao, već da bi pregovarao, iscijelio i vratio izgubljeni dio duše, čime se ponovno uspostavlja harmonija (Eliade, 1964).

Dharmičke Religije: Unutarnja Transformacija naspram Vanjskog Protjerivanja

U hinduizmu i budizmu problem nije prvenstveno vanjski entitet, već unutarnji uzroci – negativna karma i neznanje. Rješenje je duhovno pročišćenje i razvoj mudrosti. Rituali koji postoje često imaju za cilj pacificirati ili preobraziti negativne sile, a ne ih nasilno uništiti (Nebesky-Wojkowitz, 1956).

Kritičke Perspektive na Egzorcizam

Za cjelovito razumijevanje fenomena nužno ga je sagledati i izvan teološkog okvira.

Psihološka i Psihijatrijska Perspektiva

Moderna psihijatrija ne priznaje postojanje demonskog opsjednuća. Simptomi koji se tradicionalno pripisuju opsjednuću mogu se objasniti kroz poznate psihopatološke entitete kao što su disocijativni poremećaj identiteta (DID), shizofrenija ili epilepsija temporalnog režnja. Iz ove perspektive, egzorcizam može biti opasan jer odgađa ili zamjenjuje nužno medicinsko liječenje.

Antropološka Perspektiva

Antropologija promatra egzorcizam kao kulturni ritual ili "socijalnu dramu". On služi kao mehanizam kojim zajednica rješava napetosti, definira granice "normalnog" te reafirmira svoj kolektivni svjetonazor. Opsjednuće se može tumačiti kao oblik društveno sankcioniranog otpora ili kao način izražavanja patnje (Csordas, 1994).

Feministička Kritika

Povijesna analiza ukazuje da su žene bile disproporcionalno češće dijagnosticirane kao opsjednute. Feministička kritika tvrdi da je "opsjednuće" često bilo etiketa koja se pripisivala ženskom ponašanju koje je odstupalo od patrijarhalnih normi. Egzorcizam se, u tom kontekstu, može promatrati kao ritual kojim se patrijarhalni autoritet ponovno uspostavlja nad "neposlušnim" ženskim tijelom.

Zaključak

Odnos Katoličke crkve prema duhovnom svijetu strogo je definiran: komunikacija je zabranjena, a konfrontacija je visoko regulirana. Službeni obred egzorcizma nije magijski čin, već liturgijska i pastoralna *ultima ratio*, utemeljena na teologiji etičkog dualizma i Kristovoj pobjedi nad zlom. Njegova primjena, ograničena kanonskim pravom i imperativom medicinskog razlučivanja,

odražava složen napor Crkve da očuva ravnotežu između vjere u nadnaravnu stvarnost i poštovanja prema modernoj znanosti.

Komparativna analiza otkriva njegovu jedinstvenost. Za razliku od eskapizma radikalnog dualizma, decentraliziranosti protestantizma, posredničke uloge šamanizma ili introspektivnog fokusa dharmičkih religija, katolički egzorcizam ističe se svojom sintezom hijerarhijskog autoriteta, legalističke strukture i teološkog cilja obnove osobe unutar dobrog stvorenog poretka. Kritičke perspektive, međutim, podsjećaju da je egzorcizam i složen kulturni fenomen čije tumačenje nadilazi teološke okvire i zadire u područje psihologije, društvene dinamike i odnosa moći. U konačnici, katolički model predstavlja jedan od najrazrađenijih pokušaja u povijesti religija da se na nevidljivi kaos odgovori vidljivim redom. Buduća istraživanja mogla bi se usmjeriti na empirijsku analizu konkretnih slučajeva suradnje između egzorcista i psihijatrijskih stručnjaka, kako bi se dublje istražila granica između duhovne i mentalne patnje u suvremenom svijetu.

Bibliografija

Amorth, G. (1999). *An Exorcist Tells His Story*. Ignatius Press.

Baglio, M. (2009). *The Rite: The Making of a Modern Exorcist*. Doubleday Religion.

Boyce, M. (1979). *Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices*. Routledge & Kegan Paul.

Catholic Church. (1994). *Catechism of the Catholic Church*. Libreria Editrice Vaticana.

Catholic Church. (1999). *De exorcismis et supplicationibus quibusdam*. Libreria Editrice Vaticana.

Codex Iuris Canonici (1983). Libreria Editrice Vaticana.

Congregation for the Doctrine of the Faith. (1975, June 26). *Christian Faith and Demonology*. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19750626_fede-cristiana-demonologia_en.html

Csordas, T. J. (1994). *The Sacred Self: A Cultural Phenomenology of Charismatic Healing*. University of California Press.

Cuneo, M. W. (2001). *American Exorcism: Expelling Demons in the Land of Plenty*. Doubleday.

Eliade, M. (1964). *Shamanism: Archaic Techniques of Ecstasy*. Princeton University Press.

Nebesky-Wojkowitz, R. de. (1956). *Oracles and Demons of Tibet: The Cult and Iconography of the Tibetan Protective Deities*. Mouton & Co.

U.S. Conference of Catholic Bishops. (n.d.). *Exorcism*. <https://www.usccb.org/prayer-and-worship/sacraments-and-sacramentals/sacramentals-blessings/exorcism>

Young, F. (2016). *A History of Exorcism in Catholic Christianity*. Palgrave Macmillan.